

היום נלמד בעזרת ה'

## דף עא

### למדנו במשנה - אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין:

תנו רבנן אכל כל מאכל וכו'.

ואומר "כִּי סָבָא וְזָלִיל יִירָשׁ, וְקָרְעִים תִּלְבִּישׁ נֹמֶה": הסובא והזולל ייעשה עני והוא ירצה להמשיך ברגילותו לזלול ולסבוא ולא יהיה לו כסף. וזה המצב של בן סורר ומורה.

והמשך הפסוק הוא: השינה (= נומה) גורמת לאדם להיות עני וללבוש בגדים קרועים. סיכומו של הפסוק הוא, שסופו של בעל ההנאות להגיע לידי עניות.

אמר ר' זירא כל הישן בבית המדרש וכו': זהו פירוש אחר בחלקו השני של הפסוק. מי שנרדם בלימודו שוכח את תלמודו וזוכר אותו רק לסירוגין.

**משנה: גנב משל אביו ואכל ברשות אביו:** גנב כסף מאביו וקנה בשר ויין ואכל אותם בבית אביו, אינו נעשה בן סורר ומורה. וכן אם גנב כסף מאנשים אחרים ואכל את הבשר והיין בבית של אנשים אחרים, לאו דוקא בבית הבעלים שמהם גנב את הכסף, אינו נעשה בן סורר ומורה. ובגמרא יתבאר מדוע.

**גמרא: גנב משל אביו וכו':** הטעם, כי דוקא כאשר מצוי לו כסף לגנוב והוא גם לא מפחד שיתפסו אותו, הוא יגרר להמשיך לגנוב ולזלול עד שילסטם את הבריות. אבל אם לא מצוי לו כסף לגניבה או שהוא מפחד, לא.

ולכן 'גנב משל אביו ואכל ברשות אביו' אמנם הכסף מצוי לו אבל הוא מפחד מאבא שלו. וכן 'גנב משל אחרים ואכל ברשות אחרים' אמנם הוא לא מפחד אבל הכסף לא מצוי לו. וכל שכן 'גנב משל אחרים ואכל ברשות אביו' שגם הכסף לא מצוי וגם הוא לא מפחד. ורק 'גנב משל אביו ואכל ברשות אחרים' נעשה בן סורר ומורה, כי אז הכסף מצוי לו והוא לא מפחד.

## למדנו במשנה - רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו:

קושיא: אמו מנא לה? מה שקנתה אשה קנה בעלה: מאיפה לאמא שלו יש כסף? הרי כל מה שקנתה אשה שייך לבעלה.

תירוץ: אמר רבי יוסי בר' חנינא - מסעודה המוכנת לאביו ולאמו: מדובר שהוא גנב בשר ויין מסעודה המוכנה לאביו ואמו. ומכיון שהבעל חייב במזונות אשתו, הסעודה הזו שייכת גם לאימו.

קושיא: והאמר רבי חנן בר מולדה אמר רב הונא - אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה: דוקא אם גנב כסף וקנה בו בשר ויין, ולא אם גנב את הבשר והיין עצמם. תירוץ: אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו: האבא הכין כסף לקנות בו סעודה לאביו ואמו, ואם כן הכסף שייך גם לאימו כי האבא חייב במזונותיה. תירוץ נוסף: איבעית אימא - דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: אדם אחר הקנה לאימו כסף על מנת שאין לבעלה רשות בו, ואז היא קונה את הכסף לעצמה ובעלה לא זוכה בו.

משנה: היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה: להביאו לבית דין.

רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו וכו': יתבאר בגמרא.

גמרא: שאלה: מאי 'אינה ראויה'? אילימא חייבי כריתות וכו': אם נאמר שהיא אסורה לבעלה באיסור עריות של כריתות או מיתת בית דין. מה אכפת לנו? סוף סוף זה האבא וזו האמא שילדו אותו, ובפסוק לא כתוב לשון 'אישות' שאז היינו לומדים שהאבא והאמא צריכים להיות נשואים כהלכה, אלא כתוב 'אביו ואמו' והם אביו ואמו.

אלא בשוה לאביו קאמר: אלא הכוונה שהאמא צריכה להיות שווה לאבא, כלומר דומה לו בקול במראה ובגובה. וכפי שכתוב בברייתא - 'תניא נמי הכי וכו'.

מאי טעמא? דאמר קרא "איננו שומע בקולנו". מדקול בעינן שוין, מראה וקומה נמי בעינן שוין: מלשון הפסוק משמע שמדובר בקול אחד, כי כתוב "אִינְנוּ שֹׁמְעִים בְּקוֹלֵנוּ" בלי ו' (וגם לא כתוב 'בקולותינו'). ללמדנו שהאבא והאמא צריכים להיות שוים באותו קול. ואם הקול שלהם צריך להיות שווה, אם כן גם המראה והגובה שלהם צריכים להיות שווים. [כמו שמצאנו לגבי שני השעירים של יום הכיפורים שהיו שווים במראה וקומה. תו"ט].

**שאלה:** כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה: בברייתא כתוב שבן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות, ולמה הוא נכתב בתורה? כדי ללמוד ולקבל שכר על הלימוד. [ללמד אותנו שאהבת ה' צריכה לגבור על אהבת אב ואם לבנם. רבינו בחיי]. הגמרא מבארת שהברייתא הזו סוברת כרבי יהודה שהאב והאם צריכים להיות שוים בקול מראה וקומה, וזהו דבר בלתי אפשרי.

**איבעית אימא ר' שמעון היא וכו'.**

**אמר ר' יונתן אני ראיתיו וישבתי על קברו:** יש מפרשים שלא היה זה בן סורר ומורה ממש אלא דומה לו. (רבינו בחיי).

**שאלה:** כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות, ולמה נכתבה? דרוש וקבל שכר. כמאן? כר' אליעזר וכו': מכיון שצריך לשרוף את כל מה שנמצא בעיר, אך הרי אסור לשרוף שם ה'. ולכן אפילו אם היתה רק מזוזה אחת בכל העיר הזו, וכל שכן אם היה שם חומש או נביא אחד, אי אפשר לשרוף את כל השלל שבעיר. ומימילא אין לעיר דין של עיר הנדחת. דבר זה כמובן אינו יתכן במציאות, ולכן פרשה זו נאמרה רק בשביל לדרוש ולקבל שכר.

**אמר רבי יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה:** גם כאן יש מפרשים שרבי יונתן לא חולק, אלא מדובר בעיר הדומה לעיר הנדחת (רבינו בחיי).

**שאלה:** כמאן אזלא הא דתניא בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר. כמאן? כר' אלעזר בר' שמעון וכו': מכיון שלדעתו בית המנוגע בצרעת צריך להיות באופן בלתי מצוי. דהיינו שיהיו שני נגעים כל אחד בגודל של גריס על גריס, על שתי אבנים, צמודות, בשני קירות של הבית הצמודים זה לזה בזוית. כך שאורכו הכולל של הנגע יהיה שני גריסין ורוחבו גריס.

**מאי טעמא דר' אלעזר ברבי שמעון וכו':** שיעור של נגע הוא גריס. הנגע צריך להיות על שני אבנים ככתוב "וְצִנֹּה הִכָּהּ וְחָלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הַנֶּגַע". והנגע צריך להיות על שני קירות בזוית, כי כתוב בפסוק מצד אחד 'קיר' ומצד שני 'קירות' "וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע וְהֵנָּה הַנֶּגַע בְּקִירָת הַבַּיִת שֶׁקְעָרוֹת יִרְקַקוּת אוֹ אֲדָמָדָמַת וּמִרְאִיהָן שֶׁפֶל מִן הַקִּיר", ללמד שהם צריכים להיות על קיר אחד שהוא בעצם שני קירות דהיינו בקרן זוית.

**תניא אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו 'חורבתא סגירתא':** חורבה של מצורע.

אמר רבי שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו: סימנו אותו כדי שלא יאהילו על המקום הזה, משום שאבן מנוגעת מטמאת באוהל.

**משנה: היה אחד מהם:** מהאבא או האמא של בן סורר ומורה. גידם = קטוע יד, או חגיר = קטע רגל, או אילם וכו'.

**"בננו זה" ולא סומין:** כי מהפסוק משמע שהם רואים אותו.

**"איננו שומע בקולנו" ולא חרשין:** כי הם לא שומעים את דבריו כשהוא אומר שהוא לא מסכים לקבל את דבריהם. (ואפילו שהם רואים אחר כך שהוא לא קיבל את דבריהם, אין זה מספיק. כי צריך שבשעת האמירה שלהם הוא לא יסכים לקבל את דבריהם, והיינו שיאמר להם שהוא מתנגד. ואם אחד מהם חרש הוא לא יכול לשמוע).

**מתרין בו בפני שלשה וכו':** בתחילה ההורים מוכיחים אותו בפני שלושה שלא ימשיך במעשיו ככתוב **"וְיִסְרוּ אֹתוֹ"**. ואם הוא המשיך במעשיו מלקים אותו בבית דין של שלושה דיינים. ואם הוא המשיך במעשיו, דנים אותו בבית דין של עשרים ושלושה דיינים. וצריך שבבית דין הזה יהיו שלושת הדיינים הראשונים שנתנו לו את המלקות.

**גמרא: שמעת מינה:** מכך שהמשנה אמרה שאם אחד מהם גידם וכו' אינו נעשה בן סורר ומורה, משמע שצריך לקיים את הפסוק עם כל הפרטים הכתובים בו וזה מעכב אפילו בדיעבד, וא"כ יש כאן ראייה לשיטת שמואל לעיל (מה:).

**דחיה: שאני הכא:** כאן הדבר שונה, כיון שכל הפסוק "ותפשו בו" וכו' לכאורה מיותר, שהיה אפשר לכתוב רק "והוצאתם אותו אל שער העיר ההוא וסקלתם", והוא נכתב כדי ללמדנו שכל הפרטים הכתובים בפסוק מעכבים, ואי אפשר ללמוד מכאן לשאר המקומות.

\*

## למדנו במשנה - מתרין בו בפני שלשה:

**קושיא: למה לי? בתרי סגיא:** מדוע צריך להתרות בו בפני שלושה עדים, והרי די בשני עדים.

תירוץ: **אמר אביי:** כך כוונת המשנה: מתרים בו בפני שני עדים שיעידו שהוריו הוכיחו אותו ובכל זאת הוא עבר ולא שמע בקולם, ואז מלקים אותו בפני שלושה דיינים דהיינו שמביאים אותו לבית דין ומלקים אותו.

שאלה: **מלקות בן סורר ומורה היכא כתיבא?** היכן נאמר בתורה שכן סורר ומורה חייב מלקות?

תשובה: **כדר' אבהו:** נאמר לגבי מוציא שם רע "**וְלָקְחוּ זֶקֶנִי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְרוּ אוֹתוֹ**", ונאמר גם בן סורה ומורה "**וְיִסְרוּ אוֹתוֹ** וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם". ונאמר בן סורה ומורה "**כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה**", ונאמר גם לגבי מי שחייב מלקות "**וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע**". ואנו לומדים בגזירה שווה מ"**וְיִסְרוּ אוֹתוֹ**" שהמוציא שם רע לוקה כשם שבן סורר ומורה לוקה, ואנו לומדים שבן סורר ומורה לוקה בגזירה שווה מהמילה "בן" שנאמרה לגבי החייב מלקות. ומכאן שבן סורר ומורה לוקה.

### **למדנו במשנה - חזר וקלקל נידון בכ"ג [וכו'] שנאמר "בננו זה":**

קושיא: **האי מבעי ליה "זה" ולא סומין:** והרי הפסוק הזה כבר נצרך ללמדנו שרק אם הוריו אינם סומים הוא נעשה בן סורר ומורה.

תירוץ: **אם כן** די שהתורה תכתוב "בננו הוא", שבכך משמע שזה הוא שלקה בפניכם, ומכך שנאמר "בננו זה" משמע שהם מצביעים עליו (= כלומר שהם רואים אותו ומצביעים עליו ואינם סומים), ומכאן אפשר ללמוד את שני הדינים, גם שאינם סומים וגם שצריך שיהיו שם הדיינים הראשונים.

**משנה:** בן סורר ומורה שברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף זקן התחתון, **פטור:** כיון שאם הוא היה זולל וסובא כעת לא היה נעשה בן סורר ומורה ולא היה נהרג, שהרי לאחר שהקיף זקן התחתון כבר אינו בן חייב.

**ואם משנגמר דינו ברח, ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב:** כיון שמשעת גמר הדין הוא כבר נחשב ל'אדם הרוג', ואיננו מחפשים יותר לזכותו ולהצילו.

**גמרא:** **אמר ר' חנינא, בן נח ש'בירך' את השם ואחר כך נתגייר, פטור, הואיל ונשתנה דינו (נשתנה) ונשתנית מיתתו:** לאחר שהתגייר השתנה דינו, שכשהוא היה גוי היה נידון בעד אחד והדיין אחד וללא התראה, ואילו הוא היה מברך את ה' כעת לאחר שהתגייר צריך התראה וסנהדרין של 23 ועדים. וכן השתנתה מיתתו, שכשהוא היה גוי מיתתו בסייף, וכעת לאחר שהתגייר אם הוא היה מברך את ה' מיתתו בסקילה, והרי הוא לא התחייב בסקילה ולכן הוא פטור.

**נימא מסייעא ליה:** אולי נסייע לדברי ר' חנינא ממשנתנו - 'ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור', ולכאורה הטעם הוא כיון שכעת השתנה דינו, שאם הוא היה זולל וסובא כעת הוא לא היה נעשה בן סורר ומורה, ולכן הוא פטור, וזו ראייה לדברי ר' חנינא שכיון שהשתנה דינו של הגר לכן פטור.

**דחיה: לא:** הטעם הוא שאם כעת הוא היה זולל וסובא הוא בכלל לא היה חייב מיתה, אבל לעומת זאת גר שבירך את ה' לאחר שהתגייר חייב מיתה, ולכן יתכן שכן נח שבירך את ה' והתגייר חייב מיתה למרות שהשתנתה מיתתו, ויהרגוהו בסקילה כדן ישראל שבירך את ה'.

**קושיא על ר' חנינא: ת"ש, בן נח שהכה (-) הרג) את חברו ובא על אשת חברו ונתגייר פטור,** כיון שאם היה עושה זאת לאחר שהתגייר לא היה חייב מיתה, אבל **אם עשה כן בישראל** כלומר שהרג ישראל ובא על אשת איש ישראל כשהיה גוי, **ואח"כ נתגייר חייב,** כיון שאם היה עושה זאת כעת היה חייב מיתה. נמצא שאנו לא אומרים 'הואיל והשתנה', שהרי כעת לאחר שהתגייר השתנה דינו (-) שצריך עדים, התראה, וסנהדרין) ובכל זאת חייב מיתה.

**תירוץ: דינו ומיתתו בעינן, והאי דינו אישתני מיתתו לא אישתני:** שם השתנה רק דינו ולא מיתתו, שהרי ישראל שרצח דינו בסייף כמו גוי שהרג, וכדי לפטור אותו צריך שגם ישתנה דינו וגם תשתנה מיתתו.

**קושיא: בשלמא:** אמנם לגבי רוצח לא השתנתה מיתתו, אבל לגבי הא על אשת חברו כן השתנתה מיתתו, שגוי שבא על אשת איש מיתתו בסייף וישראל שבא על אשת איש מיתתו בחנק.

**תירוץ: בנערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה:** מדובר שבא על נערה המאורסה שגם גוי חייב עליה סקילה כמו ישראל, ונמצא שלא השתנתה מיתתו ולכן חייב.

**קושיא: והא 'עשה כן בישראל' דומיא דאשת חברו קתני:** כלומר הברייתא הנ"ל דיברה בהתחלה על בן נח שבא על אשת איש, ואח"כ אמרה שאם הוא 'עשה כן בישראל' חייב מיתה, והרי לגבי בן נח וודאי מדובר באשת איש שהרי אין להם נערה המאורסה, ועל זה אמרה הברייתא שאם הוא 'עשה כן בישראל' דהיינו בא על אשת איש חייב מיתה, וא"כ אי אפשר להעמיד את הברייתא בנערה המאורסה.

**תירוץ: אלא קלה בחמורה מישך שייכא:** כלומר באמת מדובר באשת איש, ועל מה שהקשית מדוע חייב והרי השתנתה מיתתו, אין זו קושיא, לפי שבאמת אין כאן שינוי

מיתה, כיון ששינוי ממיתה חמורה למיתה קלה אין זה שינוי, שמיתה קלה היא בכלל מיתה חמורה, וכיון שבעודו בן נח היה חייב סייף שהיא מיתה חמורה וכעת לאחר שהתגיר חייב רק חנק שהיא מיתה קלה, לכן חייב מיתה גם לאחר שהתגיר, אבל לגבי מברך את ה' הרי שבעודו גוי היה חייב סייף וכעת לאחר שהתגיר חייב סקילה שהיא יותר חמורה מסייף, ולכן זה נחשב שהשתנתה מיתתו ופטור.

**קושיא:** הניחא לרבנן וכו': אמנם תירוץ זה טוב לשיטת רבנן הסוברים שסייף חמור מחנק, ולכן זה לא נחשב שהשתנתה מיתתו, אבל לדעת ר"ש הסובר שחנק חמור עדיין קשה, שהרי כשהיה גוי היה חייב סייף קל וכעת חייב חנק חמור, וא"כ השתנתה מיתתו ומדוע חייב?

**תירוץ:** רבי שמעון סבר לה כתנא דבי מנשה שאמר שכל מיתה האמורה אצל בן נח היא מיתת חנק, ונמצא שלא השתנתה מיתתו שהרי גם כעת לאחר שהתגיר חייב חנק.

**קושיא:** בשלמא אשת איש מעיקרא חנק והשתא חנק, אלא רוצח מעיקרא חנק והשתא סייף: אמנם תירצת את רבי שמעון כתנא דבי מנשה לגבי אשת איש, שגם בן נח וגם ישראל חייבים עליה חנק, אבל לגבי רוצח נשאר קשה, שהרי בן נח שרצח חייב חנק, וישראל שרצח חייב סייף, וא"כ השתנתה מיתתו ומדוע חייב?

**תירוץ:** קלה בחמורה מישך שייכא: באמת אין כאן שינוי מיתה, כיון ששינוי ממיתה חמורה למיתה קלה אין זה שינוי, שמיתה קלה היא בכלל מיתה חמורה, וכיון שבעודו בן נח היה חייב מיתת סייף החמורה וכעת לאחר שהתגיר חייב רק מיתת חנק הקלה, לכן חייב מיתה גם לאחר שהתגיר.

**הגמ' מנסה להביא ראיה לר' חנינא:**

**לימא מסייעא ליה:** למדנו בבבלייתא - נערה המאורסה שסרחה, דהיינו שזינתה ודינה בסקילה, ועמדה לדין רק לאחר שבגרה, מיתתה בחנק כדין מאורסה בוגרת שזינתה. ע"כ הבריייתא.

**בסקילה מ"ט לא, לאו משום דהואיל ואישתני אישתני, וכ"ש הכא דאישתני לגמרי:** לכאורה הטעם שמיתתה בחנק ולא בסקילה, שכיון שהשתנה גופה מנערה לבוגרת לכן השתנתה מיתתה מסקילה לחנק, וכל שכן לגבי בן נח שבירך את ה' שהשתנה דינו ומיתתו היה צריך לדון אותו בסקילה שהוא חייב בה כעת לאחר שהתגיר, אלא שהוא פטור לגמרי כיון שהוא לא התחייב במיתה חמורה. נמצא

שאפשר להביא מהברייתא ראייה לעצם הדין של ר' חנינא 'הואיל ונשתנה דינו ונשתנית מיתתו'.

**דחיה:** האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה: כלומר הגירסה בברייתא 'סרחה ואחר כך בגרה תידון בחנק' אינה גירסא נכונה, שהרי אמר רבי יוחנן לתלמידו ששנה לפניו את הברייתא הזאת שיגרס שמיתתה בסקילה, שכמו שהיא חייבת בנערותה כך היא חייבת כעת לאחר שבגרה, ומה שהשתנה גופה אינו משנה את מיתתה. וא"כ אין מכאן ראייה לרבי חנינא, כי בהחלט יתכן שבן נח שבירך את השם אינו פטור לגמרי, אלא נידון בסייף (ולרבי שמעון בחנק) שהיא מיתתו הקלה.

**משנה:** שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם: הנאה להם שלא מוסיפים לחטוא, והנאה לעולם שבמיתתם שקטה כל הארץ שאינם יכולים להציק ולהזיק יותר.

**לצדיקים רע להן ורע לעולם:** מיתתם של צדיקים רעה להם, שכבר לא יכולים להוסיף זכויות, ורעה לעולם לפי שבעודם בחיים היו מגינים על הדור ומוכיחים את האנשים להחזירם למוטב.

**יין ושינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם:** שכל זמן שהם שותים וישנים אינם חוטאים ולא עושים רע לאנשים.

**ולצדיקים רע להן ורע לעולם:** שבגלל היין והשינה אינם עוסקים בתורה, וכשהם עוסקים בתורה התורה שלהם מגינה על הדור, וכשהם מתבטלים באה פורענות לעולם.

**פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם:** שכשהם מופרדים זה מזה אינם יכולים להתייעץ בעצה רעה אחד עם השני ואינם יכולים לסייע זה לזה.

**ולצדיקים רע להן ורע לעולם:** שאינם יכולים להתייעץ בעצה טובה ולעזור זה לזה.

**שקט לרשעים רע להן ורע לעולם:** שמתוך שיש להם שקט הם יכולים לעשות רעה לאחרים.

**לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:** שמתוך שיש להם שקט הם יכולים לעסוק בתורה ולהגין על הדור.